

Mindaugas Navakas' exhibition *Inside and Outdoors* was held at the Radvila Palace Museum of Art from August 13 to October 31, 2021. It featured 19 works. Most were displayed inside, while the largest sculptural object was positioned right in front of the entrance, thereby seeking to find what the interior and exterior spaces in the palace have in common. The author also ironically highlighted the parallels between the former palace and the current museum, rebuilt in the Soviet years. His choice of material – porcelain – is also important as on the one hand it bears association with

Eastern cultures, where it is valued as a noble material, both fragile and strong. On the other, it is a reminder that porcelain is used in the production of plumbing and related bathroom furniture. All his exhibited works are characterised by a similar ironic multiplicity. The exhibition is housed in four halls; the exhibited works were created in 2019–2020, with some pieces combined with some ready made objects from 2017 and natural wood or silicon. The conceptual works by Navāks (this is how he places the accents in his surname) are always a sure feast for the viewers eyes and their minds.

Navāks šventė

Lina Jonkuvienė

Paroda Mindaugas Navakas
„Kambariuose ir lauke“
Radvilų rūmų dailės muziejus
2021 m. rugpjūčio 13–spalio 31 d.

Kuratorius ir architektas
Mindaugas Navakas

Koordinatorė
Elona Lubytė

Pasaulyje viskas keičiasi, pastovumas vis didesnė ir retesnė privilegija, tad esame apdovanoji šiltos vasaros dieną Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) erdvėse „sutikti“ konceptualios skulptūros klasiką Mindaugą Navaką. Maestro paroda „Kambariuose ir lauke“ Radvilų rūmų dailės muziejuje pristatyta 2021 m. rugpjūčio 13 d. Saulėta popietė, šilumos pripildytos erdvės ir plačiai atvertos muziejaus langinės. Šviesi erdvė, vaiskūs skulptūriniai objektai, giedros mintys ir toks neapsakomas sunkių atvaizdų lengvumas.

Paradoksalu? Tikriausiai ne, M. Navakas konceptualus ir genialus menininkas. Jo idėjos ir jų pateikimas priverčia lankytojus kilstelti akinius, pakrapštyti pakaušį ar suspausti lūpas. Ar tikrai nesivaidena – skulptūra gulėjo? Ar tikrai gerai mačiau – milžiniški lapai kabėdami šnarėjo?

Muziejaus svečiai lyg šventės laukė susitikimo su M. Navaku ekspozicijos atidarymo dieną. Deja, pasimatymas neįvyko, parodą pristatė LNDM direktorius dr. Arūnas Gelūnas ir parodos koordinatorė prof. dr. Elona Lubytė. Vis dėlto pakili nuotaika niekur nedingo, juk M. Navako kūryba – tikra pojūčių šventė.

„Kaip kirčiuoti Jūsų pavardę, skulptoriau, Nāvakas ar Navākas?“ – paklausiau kartą jam išeinant iš muziejaus. – „Aš nuo Pasvalio krašto, o ten sakytų Navāks“, – lakoniškai atsakė menininkas.

Tai gal taip ir palikime – Navāks parodos šventė LNDM. Projektą remia Lietuvos kultūros taryba.

Skulptoriaus M. Navako kūrybą plačiai ir įvairiapusiškai nagrinėjo geriausi Lietuvos menotyrininkai, meno kritikai (Laima Kreivytė,

Mindaugo Navako paroda
„Kambariuose ir lauke“
Radvilų rūmų dailės
muziejuje. Ekspozicijos
fragmentas. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

Alfonsas Andriuškevičius, Elona Lubytė, Inesa Brašiškė ir kt.). Netikėta, tačiau veiklos pradžia buvo nelengva. Turėdamas savitą braižą, nepalaužiamą kūrybos dvasią ir valingą charakterį menininkas sunkiai žengė į Lietuvos (tuo metu priklausiusios Sovietų Sąjungai) meno pasaulį. Nepaisant to, kaip titanas, oriai perėjęs visas stichijas ir palaikomas meno mylėtojų, pasiekė Lietuvos skulptūros olimpo viršūnę. 2022 m. sausį Mindaugui Navakui sukanka 70 metų, o tai tik dar kartą patvirtina menininko ryžtą nesustoti, žengti dar žingsnį pirmyn ir ieškoti naujų vizualinių sprendimų. Kūrėjas nenuleidžia kokybės kartelės, priešingai, kas kartą dar kiek ją kilsteli.

Kietasis porcelianas – M. Navako tamsusis arkliukas. Medžiaga, kuri apipinta įvairiausių mitų, įsivaizduojamų baimių, itin gundo ir kviečia skulptorių atskleisti jos gamybos procesus. Siekdamas rasti atsakymus menininkas analizuoja tolimos ir svetimos Rytų kultūros

ypatumus. M. Navakui svarbu suvokti, ar kita-taučių keliamos grėsmės menamos ar esamos. Kodėl mes bijome to, ko nenorime pažinti?

Rytuose porcelianas vertinamas kaip tauri medžiaga, kuriai nestinga ir trapumo, ir stiprybės. Jos metafora artima kiaušinio, kurio tvirtas lukštas saugo gležną gyvybę, simboliui. Tradicinio ir ilgaamžio porceliano gamybos meistrai iki tobulumo išgrynino šios medžiagos kūrinis ir formas. O Vakarų pasaulyje amatininkai taip ir neišmoko gaminti porceliano vazų, tačiau puikiai geba pritaikyti baltus trapios medžiagos gaminius vonios, tualetų kambariuose. Unitazai, kriauklės, pisuarai – „indai“ ar „sostai“ žmogaus kvailumui ir nuodėmingumui. Ironija ir saldus humoro jausmas lydi mus kelionėje po skulptoriaus sukurtą vaizdinių pasaulį. Paroda „Kambariuose ir lauke“ Radvilų rūmų dailės muziejuje – tarsi geras paveikslas, apimantis visus svarbiausius komponentus: objektus, erdvę, nuotaiką, antrą planą, tekstūras ir idėją. Garsaus

tapytojo, postimpresionizmo kūrėjo Paulio Cezanne'o išsakyta mintis, jog stalas dviem kojomis iš tikrųjų stovėti negali, o paveiksle stovi tvirtai, nes čia galioja kiti pusiausvyros dėsniai, tiktų ir M. Navako parodos principui – kitur negali, o čia puikiausiai.

Parodoje „Kambariuose ir lauke“ M. Navakas pateikia žiūrovui 19 kūrinių. Dauguma jų vidaus erdvėse, o patį didžiausią skulptūrinį objektą įkurdina prieš pat Radvilų rūmų dailės

muziejaus įėjimą. Menininkas siekia atrasti rūmų vidaus ir išorės erdvių bendrumą. Tačiau viską permąsto kaip XX–XIX a. žmogus ir ironiškai išryškina buvusių rūmų ir dabartinio muziejaus, atstatyto sovietmečiu, paraleles. Rūmų, iš kurių liko tik vieta, fasado fragmentai ir baltais aliejiniiais dažais nutepliotas parketas.

2016 m. iš granito sukurtas skulptūrinis objektas „Koja“ tarsi magnetas traukia skubančių praeivių ir muziejaus svečių žvilgsnius.

>
Mindaugo Navako paroda
„Kambariuose ir lauke“
Radvilų rūmų dailės
muziejuje. Ekspozicijos
fragmentai. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

Dauguma nusistebėdavo, kad kūrinys buvo sumontuotas tik parodos pradžioje. „Juk ši skulptūra čia jau stovėjo iki to?“ – dažnai sakydavo lankytojai gaudavę nuorodą, kur ieškoti pirmoju numeriu pažymėto kūrinių parodos lankstinuke. Tai patvirtina, kaip organiškai M. Navakas suderino savo kūrybos rezultatą ir rūmų eksterjerą. Skulptūra atkartoja šalia esančios sienos motyvą, „limpa“, neblogai pažymėjo pats menininkas, „nugara prie nugaros“¹. Kūrinių kolona – koja – artima barokinei formai ir siejasi su buvusių rūmų didybe. Skulptūros sukurta užuovėja energetiškai artima šiuolaikiniam žmogui, kuris bando po ją pasislėpti nuo lietaus ar

karantino metu (2020 m.) sukurtus keturis didžiulius kietojo porceliano gaminius. Kūrinių gamybos procesas labai skulptūriškas, panašus į bronzos liejimą iš formos. Porcelianas įnoringai nenori paklusti: traukiasi, plyšta, trūkinėja, atimdams iš menininko daug valios pastangų. Parodoje eksponuojami vienuolika vienodų ovalo pavidalo porceliano „vazų“ – išlietų iš tos pačios formos. Pritaikydamas skirtingas konfigūracijas M. Navakas jas visas panaudojo parodoje.² Skulptūras M. Navakas ironiškai išaukštino, lakoniškai sunumeravo („Vaza I“, „Vaza II“, „Vaza III“, „Vaza IV“) ir užkėlė ant marmurinių postamentų. Vazų viršuje esančios

<
Mindaugo Navako paroda
„Kambariuose ir lauke“
Radvilų rūmų dailės
muziejuje. Ekspozicijos
fragmentas. Vilnius, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

vasaros dieną rasti šešėlį. Kompozicija lengvai atpažįstama, medžiagų pasirinkimas ir apdirbimas neleis sudvejoti, kieno kūrinys stovi prieš jus ar virš jūsų, jei atsistosite po vertikalia jos dalimi. Lietuvoje ypač trūksta šiuolaikinio meno skulptūrų lauko erdvėse, dažnai jos sulaukia didelio pasipriešinimo, tačiau reikia sutarti, kad tai ugdo mūsų tolerantiškumą, lavina vaizduotę ir moko priimti nevertinant.

Parodos kūriniai įkurdinti keturiuose muziejaus ekspozicinėse salėse arba, anot skulptoriaus, kambariuose. Pirmoji erdvė – tarsi reprezentacinė vieta, kurioje M. Navakas išdėliojo

angos universalios. Keisdamas baltas, spalvotas porceliano detales menininkas simboliškai papuošia savo kūrinius. Vizualiai objektas – vaza gali keistis pagal menininko norą ir nuotaiką. Porceliano kūrinys esanti žiedo formos detalė lyg mažas langas ar paslaptinga raktų skylutė, kuri kviečia dirstelti pro ją. Smagu pažaisiti, ypač kai žaidimo taisyklės kuria pats skulptorius.

Skulptūriniai objektai „Kaklelis“, „Bananas“ sukurti 2019 m. Abu kūriniai kabėdami dalijasi bendra ekspozicine erdve ir bando sujaukti lankytojo mintis. Menininkas dažniausiai ne reflektuoja konkrečius įvykius ar išgyvenimus, o kuria

¹
Iš Mindaugo Navako 2021 m. rugpjūčio 10 d. pokalbio pristatant parodą „Kambariuose ir lauke“ Radvilų rūmų dailės muziejaus darbuotojams.

²
Ibid.

savitą tikrovę. Šioje erdvėje jaučiamas skulptoriaus pamėgtas ir dažnai naudojamas grėsmės elementas. Menotyrininkas A. Andriūškevičius apibūdino tai kaip nuolatinį nesaugumo palydovą žvalgantis į / po skulptoriaus kūrybą („Laikykis, laikykis“).³ Parodos lankytojas bando suvokti, ar M. Navako kūryboje galioja mums įprasti gravitacijos, Žemės traukos dėsniai. Plonos, ilgos medinės kojytės, pastatytos lyg pamatiniai konstrukcijos elementai, ir šiuurkštūs vyriški odiniai diržai laiko sunkų vertikalų objektą, prie kurio priėjus taip ir knieti jį palinguoti, pasupti. Menininkas prideda ne tik humoro, bet ir žiupsnelį adrenalino. Vis dėlto puikios architektūrinės žinios visada žingsniuoja greta kūrybiškumo.

Žvelgiant į skulptūrą kyla visokių asociacijų, nors pats menininkas kaip visada lakoniškas ir tylus. Sunku būtų neįžvelgti dualistinio pasaulio elementų – moters ir vyro prado. Tad bananas šiuo atveju gali būti ne tik egzotiškas vaisius, sovietmečiu buvęs keistas Vakarų civilizacijos simbolis. Tarsi jei buvai jo ragavęs, vadinasi, pajutai kitokio „pasaulio skonį“, kuris dažnu atveju buvo beskonis, prėskas. Kitiems bananas simbolizuoja ginklą – policininko lazda, nuo kurios kentėjo neformaliuose mitinguose dalyvavę jaunuoliai. Tačiau kad ir kokių asociacijų kiltų, vyriškumo ir moteriškumo energetika itin jaučiama M. Navako kūryboje, be jų sąjungos nebūtų gyvybės, įkvėpimo, kūrybiškumo geno.

M. Navako skulptūros nesivaiko grožio sampratos, jos dažniausiai remiasi paties menininko suvokiamomis gyvenimo tiesomis. Tikslų užuominų nerasime, ne itin svarbūs ir kūrinių pavadinimai ar jų reikšmės. Lieka tik išlaisvinti vaizduotę ir pasikliauti savo vidinio menininko intuicija. Naudodamas tos pačios ovalios formos porceliano dauginius 2020 m. skulptorius sukūrė dar kelis kūrinius: „Kairė – dešinė“ ir „Eilė“. Norėdamas suteikti menamo taurumo, prabangos, kai kurias detales skulptorius ironiškai papuošia aukso spalva.

Ypač akį traukia M. Navako conceptualus objektas „Lapai“ (2019 m.), tarsi rūmų oranžerijoje egzotiškas augalas džiugina lankytojus. Šiame kūrinyje menininkas jungia skirtingus gamtoje esančius objektus. Bambuko stiebas prilaikomas įspūdingo svorio marmurinio akmens ir viršuje ratu sukabinti milžiniški silikonu dengti lapai. Menotyrininkas A. Andriūškevičius, pajutęs šių lapų faktūrą, pavadino

juos šlykščiausiu kada nors liestu objektu.⁴ Tikra tiesa, juk M. Navako skulptūrinė kūryba – taktikų džiaugsmas. Menininkas suderino du priešingus poliūs, svetimšalį bambuką jis „papuošė“ Lietuvoje augančio šaukščio lapais (lot. *Petasites*). Iš graikų kalbos „petasos“ – kepurė nuo saulės, tad tokio augalo lapais vasaros dieną galima net prisidengti nuo kaitros.⁵ Paradoksalu, tik nedaug kas žino, kad toks augalas aptinkamas Lietuvos pelkėse (iki 1,5 m pločio lapai). Stengdamasis apsaugoti lapus nuo aplinkos poveikio skulptorius pirmiausia juos išdžiovinė ir padengė silikonu. Šis konservavimo būdas tarsi atgaivino jų gyvastį, suteikė šlapio lapo efektą. Savo ir svetimo pasaulio susitikimas užmena nepatogių klausimų: „ar pažįstame save?“, „kodėl ieškome skirčių, o ne bendrumų?“.

Šviesiausia ketvirtoji parodos erdvė primena poilsio zoną, kurioje galima atgauti jėgas, tačiau kūrinių gausa neleidžia nurimti. M. Navakas suderino porceliano gaminius ir 2017 m. pagamintus *ready-made* objektus: „Sofa I“, „Sofa II“. Silikonuoti tekstiliniai gaminiai kuria drėgno objekto iliuziją, kuri apsaugo medžiagą, o drauge suteikia jai nuolatinį naujo daikto įspūdį. Nors kūriniai sukurti ne specialiai Radvilų rūmų dailės muziejaus erdvei, tobulai jai pritaikyti.

Skulptūrinuose objektuose „Lankytojas II–IV“ M. Navakas jungia natūralų medį ir porcelianą. Tarsi poetinė metafora ji atkartoja menininko sapnuose matytus lankytojus, kurie dažnai pasirodo aukštyn galva.⁶ Visi meno kūriniai jungiasi nematomais saitais, juos vienija kūrėjas ir jo intencijos.

Rengdamas parodą M. Navakas ramus ir užtikrintas. Žino, ką nori pasakyti savo kūrinių, o ne frazėmis. Tačiau jei jau išgirdote Maestro sakant: „Tai yra man svarbu“, neabejotinai užsirašykite didžiosiomis raidėmis savo vidinio menotyrininko užrašinėje. Psichologinės manipuliacijos, socialinės ir politinės problematikos nedomina skulptūros klasiko. Inspiruoti menininko, pabandykime truputį kitaip pažvelgti į tolimųjų Rytų kultūrą. Rūmų – muziejaus erdvė, kuri atbunda kaip feniksas, ir M. Navako mistifikuojamų porceliano kūrinių derinys – tikra konceptualizmo šventė. Galbūt ir ašarą nubraukti pavyks, o to visiems lankytojams ir palinkėjo Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas skulptorius M. Navakas.⁷

3
Andriūškevičius A., „Mentaliniai Mindaugo Navako žaidimai“, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2014, nr. 6, p. 62.

4
Andriūškevičius A., „Esu skulptūros istorija“, *Šiaurės Atėnai*, 2003 04 18.

5
<https://www.botanikos-sodas.vu.lt/puslapiai/augal%C5%B3-gentys/%C5%A1aik%C5%Altis>.

6
Iš Mindaugo Navako pokalbio pristatant parodą, *op. cit.*

7
Ibid.